Mózes Huba

Szólni szeretnék, s vallani...

Reményik Sándor és költőbarátai

Kortársai közt nem kevesen voltak, akiket Reményik Sándor közvetlen odafordulással szólíthatott meg. Kisjenői barátjának, Olosz Lajosnak írta 1923-ban:

Mikor a lét pillérei inogtak
És mint a viasz, minden elhajolt,
Egyetlen ércnél szilárdabb valóság,
Egyetlen tett*: a költő álma volt.*

A világrengésben támaszt jelentő gondolat 1926-ban egy másik költőbarát, Áprily Lajos *Vallomás* című versében már mentegetőzésként tér vissza:

Igaz –: én itt a sorssal nem csatáztam,
én döbbent szemmel láttam itt a vért,
és nem lengettem omló barrikádon
fehér zászlót a véres emberért.

Viharokból kibomló új világért
csak álmom volt, nem lobbanó vitám.
Rohamra nem harsogtam riadókat
jövő-ködökbe zúgó trombitán.

Gondolat és érzés költői megragadásában és kifejezésében Reményik nem egy esetben kezdeményező szerepet vállalt. Neki címzett levelek is tanúskodnak erről, köztük Áprily Lajos 1934. január 12-ei sorai az *Elhullt kék szirom*ról: „Érdekes, hogy ezzel a verssel egy még el nem készült versemnek mennyire elébe vágtál. Előre feleltél rá, s most védekeznem kell minden autonómiámmal, hogy ettől a kész költeménytől függetlenítsem."

Mózes Huba (1941) Kolozsváron született irodalomtörténész.

Az *Elhullt kék szirom* negyedik szakasza rímválaszként elhangzó verscímmel pontosítja: kiben is látja Reményik a helytállás jegyében kibontakozó erdélyi irodalom emblematikus képviselőjét:

Itt minden omlik, dűl és változik,
És mi sem vagyunk már a régiek.
Érintetlenül Transzilvániából,
Szüzen nem maradt más, csak a hegyek.

S egy költő, ki után kövek repültek,
Mert innen messze ment menekülőn,
És mégis, egész Transzilvániából
Csupán ő maradt a régi Tetőn.

A költemény, amelynek Áprily szerint költőtársa elébe vágott, vélhetően a *Rönk a Tiszán*, amelynek tükrében a *Pásztortűz* 1934. június 15-ei számában Reményik az Erdélyből áttelepült jó barát egész addigi költészetét értékeli: „Valami szorongató feszültség lappang ezekben a […] »leíró«-képekben […] Jönnek s tűnnek, s érezzük, ez még mindég nem Áprily Lajos, nem egészen ő, ez valami fájdalmas, szinte önkínzó játék, valami nagyobbnak a kedvéért. Valami még jön […] S megérkezik a kifosztott, elsodort, szomorú tutajrönkben az ő lelke. De végtelen lehetőségekkel érkezik, és szemünk láttára bontja ki őket a befejező sorok hallatlan tömörségében a »Tető« heroikus erdélyi horizontjává."

Csak nézem és a lomha test
a fényes ködben élni kezd.

Most karja támad, társa nő.
Már tíz fenyő, már száz fenyő.

A törpe síkon nő tovább,
hatalmas, büszke délibáb.

Sötéten égig fellebeg:
bozontos fenyves-rengeteg.

Más alkalommal a sorrend megfordul. 1939 februárjában Áprily próbálja *Az én csodám* című versével beteg barátját bátorítani:

Szeretnék Krisztus lenni egy napig.
Ha nem egy napig, egy pillanatig […]

Fáradt pilládat megérinteném,
s gyötört szemedből megszöknék a rém.

Több hónap múltán, 1939. szeptember 5-én Reményik levélben tér vissza Áprily baráti gesztusára: „[…] újra meg újra kezembe kerül és »szívem tövéig ér« hozzám írt […] versed, a Te csodád, melyet Váradra küldtél nekem a legnagyobb nyomorúságom idején". Köszönetét 1939. szeptember 12-én *Arany napokból bíbor berkenye* című versével is kifejezi. Ennek elküldését azonban keresztezi Áprily 1939. szeptember 11-én kelt levele: „Amit barátságunkról írtál, annak a megírására én készültem […], mert magamat érzem nagyobb adósnak. Mindenesetre csodálatos volt […], hogy amikor annyi minden pusztult, mi halálig tartó, egymást építő barátságot kötöttünk."

Reményik olykor nem csak egyetlen költőtársának ír rokon szavakkal. 1932. szeptember 14-én köszöni meg a *Kóborló délután kedves kutyámmal* című lírai riport kéziratát, amelyet nagy elismeréssel olvas: „Milyen jó, hogy vagy, hogy nekünk vagy, és hogy ilyen vagy. Régóta figyelem […] pályád hatalmas felfelélendülését […]" A Dsida Jenőnek küldött levélben a közösségi összetartozás, 1939. szeptember 5-ei, Áprilynak címzett, már idézett levelében a személyes kapcsolatok megtartó erejét hangsúlyozza, egybevillanó fogalmazással: „Nem tudom a Sorsnak, Életnek, Istennek eléggé megköszönni, hogy Te voltál és vagy számomra." Köszönete *Arany napokból bíbor berkenye* című, a Szebeni-havasok ihlette versében így ölt veretes formát:

Itt, zúgó vers-patakjaid között,
Az őszbe hajló arany-havason
Csak megköszönöm, hogy vagy és hogy voltál,
Biztató verssel hozzám is hajoltál.

Nyilván nem mindegy és nem véletlen, hogy a költőtársakat megidéző Reményik kinek és miért mond köszönetet, hogy egyáltalán kihez, illetve kiről szól. Súlyos betegen olvassa a halálos kórt legyőzni nem tudó Dsida Jenő egyik utolsó versét. Annál inkább szíven üti ennek záró szakasza:

Csillagok villognak.
Hunyorogva int egy.
Legyen meg a Te akaratod!
Nekem minden mindegy.

Az utolsó Miatyánk című Dsida-verssel együtt, természetszerűen, Jézus imáját is parafrazálja Reményik 1938. július 19-én írott *Circumdederunt…* című költeménye:

Pedig mily egyszerű lett volna […]
Szólni, mint hős testvérem az Igében,
Holtig verselő fiatal halott.
Mindegy. Legyen a Te akaratod.

A fiatalon elhunyt költőtársat nevének kimondása nélkül megidéző versrészlettel csengenek össze az Áprilynak ajánlott *Arany napokból bíbor berkenye* alábbi sorai is:

Szólni szeretnék s vallani Neked,
Testvérem, drága, a magyar Igében.

Az ismételten megvallott költőtestvériség jegyében természetes értékrendbe illesztve olvashatjuk Reményik kései, 1941. február 11-én Babits Mihályhoz intézett *Fény-torony* című versét is:

Jaj, Költőtársam, máig legnagyobb,
Utolsó Fárosz az előttem járó
Nagy nemzedék fény-tornyai közül […]
Maradj még velünk, utolsó Orom –
A másodízben állig fegyveres
Vad világban – Roppant Fegyvertelen –
Maradj velünk, sugárzó Fény-torony – –
Nagyon sötét lett künn a tengeren.

A magáét építész édesapjának hivatásához mérve, Reményik Sándor 1927 januárjában *Az építész fia* című költeményében fogalmazza meg felismerését:

Való igaz: én is csak építettem,
Egy-egy sor vas-traverzét róttam át
A vers-épületen […]

1934. január 4-én kelt levelében, amelyet Áprily Lajos *A megváltó vers* című tanulmányában idéz, Reményik teljes tudatossággal számol be arról, hogy számára a vers dinamikai feszültséget teremtő „szerkezeti, építészeti, plasztikai" elemei a fontosak, vagyis mindaz, amit „gondolatritmussal, ismétlésekkel, kép- és hangulatbeli kontraszthatásokkal" remél elérni.

Eszköztárát a fentiek tanúsága szerint egymáshoz fordulások, jelképes kézfogások szecessziósan indázó szövevénye is gazdagítja.